

วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7: การตอบสนองรสนิยมของชนชั้นกลาง¹

Literary Works in the Reign of King Prachadhipok :
The Response of the Middle Class's Literary Taste

รินฤทัย สัจจพันธุ์ | Ruenruthai Sujjapun

บทคัดย่อ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมหลายประเภท ทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น กวีนิพนธ์ และบทความเป็นงานเขียนที่มีพัฒนาการอย่างสูง หลังจากระเบิดความรู้ในด้านแนวเรื่องหลากหลายและกลวิธีการประพันธ์มาในช่วงสองรัชกาลก่อนหน้านั้น จุดเด่นวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 7 คือ การเปลี่ยนจุดมุ่งหมายการแต่งจากวรรณกรรมเชิงมรรยาทไปสู่วรรณกรรมสะท้อนสังคม อันฉายภาพของวิถีชีวิต ค่านิยม และทัศนคติของคนชั้นกลางที่กำลังมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการขับเคลื่อนสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสังคมประชาธิปไตย วรรณกรรมในรัชกาลที่ 7 ตอบสนองรสนิยมของคนชั้นกลางที่มีการศึกษาและใฝ่ฝันถึงสังคมใหม่ในอนาคต ดังนั้น วรรณกรรมจำนวนไม่น้อยได้ทำหน้าที่สร้างความตระหนักรู้ทางปัญญาแก่ผู้อ่าน และบุกเบิกแนวทางของวรรณกรรมสังคมนิยม (Social Realism) ให้เป็นแนวทางที่โดดเด่นของวรรณกรรมไทยร่วมสมัยมาจนทุกวันนี้

คำสำคัญ: วรรณกรรม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) ชนชั้นกลาง

¹ การบรรยายในหัวข้อ “วรรณกรรมและสื่อสิ่งพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 7: การตอบสนองรสนิยมชนชั้นกลาง” ในการประชุมวิชาการประจำปีเรื่อง “ศิลปะวิทยาการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” เนื่องในโอกาสครบ 120 ปี วันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ 16– 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ณ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น 6 อาคารราไพพรรณี พิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

Abstract

In the reign of King Prachadhipok (King Rama VII), the literary works including novel, short story, poetry and article had high quality after developing the various styles, contents and techniques in the past 2 reigns. The very distinguished characteristic of the literary works in this period was that many writers changed their purpose of writing from the literature for pleasure to the social literature which reflected the way of life, the social value and the social attitude of the middle class people who played the important role in mobilizing Thai society, especially the creation of democratic society. Literature in the reign of King Prachadhipok responded the literary taste of the middle-class readers who were educated and had a dream for the new society in the future. Thus, many literary works fulfilled the intellectual pleasure to their readers and pioneered the social realistic literatures which become the distinguished literary genre in the present time.

Keyword: Literary work, King Prachadhipok (King Rama VII), middle class

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระองค์เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2469 ภายหลังจากที่ต่อมาเพียงไม่กี่ปีเกิดเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกษัตริย์พระองค์สุดท้ายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกในระบอบประชาธิปไตย ต่อมาพระองค์ทรงสละราชสมบัติ

เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 และประทับอยู่ในประเทศอังกฤษจนกระทั่งเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 พระชนมายุได้ 48 พรรษา

นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณคดีไทยมีความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญทั้งรูปแบบนำเสนอ เนื้อหา ความคิด และกลวิธีทางวรรณศิลป์ สาเหตุหนึ่งมาจากการรับอิทธิพลวรรณกรรมรูปแบบใหม่จากตะวันตก อีกสาเหตุหนึ่งมาจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทย ดังนั้น ในขณะที่มีวรรณคดีแบบประเพณีนิยม นิทานคำกลอน และนิยายจักรๆ วงศ์ๆ ก็มีนวนิยาย เรื่องสั้น บทละครพูด บทละครร้อง บทความ ฯลฯ เกิดขึ้นด้วย งานเขียนที่มีลักษณะใหม่เช่นนี้มีพัฒนาการต่อเนื่องมาโดยลำดับตามพัฒนาการของสังคมไทย และกลายเป็นวรรณกรรมแนวใหม่ หรือเรียกกันในประวัติศาสตร์วรรณคดีไทยว่าวรรณกรรมปัจจุบัน

วรรณกรรมแนวใหม่มีรูปแบบการเขียนหลายประเภท ได้แก่ ร้อยกรองขนาดสั้น มีลักษณะเสนอข้อคิด (Poetry of Idea) มากกว่าเป็นร้อยกรองเพื่อเล่าเรื่อง บทความหรือความเรียงที่มีสาระความรู้หรือวิพากษ์สังคม และบันเทิงคดีร้อยแก้วที่ให้ภาพชีวิตและสังคมที่ทันสมัย ใกล้ตัว และสมจริง วรรณกรรมแนวใหม่ที่กล่าวมานี้เริ่มต้นจากเป็นงานเขียนที่นิยมในหมู่นักอ่านที่เป็นปัญญาชนคนชั้นสูงและต่อมาแพร่หลายขยายตัวไปสู่สามัญชนคนชั้นกลาง การขยายตัวของวรรณกรรมแนวใหม่มีปัจจัยหลายประการ ประการหนึ่งคือ *ความเจริญทางการศึกษา* หลังจากปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 และการออกพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับในสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้การศึกษาขยายสู่สามัญชนคนทั่วไป เมื่ออ่านออกเขียนได้ ก็ย่อมเกิดแรงกระตุ้นให้กระหายอยากอ่าน ประกอบกับ*การพัฒนาประเทศให้ทันสมัย*ที่ตัดเทียมอารยะประเทศ ทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สร้างวัฒนธรรมการอ่านเพิ่มจากการดูและฟัง และเกิดความต้องการอ่านวรรณกรรมที่นำเสนอภาพของสังคมสมัยใหม่ ใกล้เคียงความจริง ไม่ใช่เรื่องไกลตัว เรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อย่างวรรณคดีหรือนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ที่นิยมกันมาแต่เดิม *การแปลและการคิดค้นบันเทิงคดีจากตะวันตก* ทั้งเรื่องสั้นและเรื่องยาวตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้เห็นแบบอย่างของการสร้างสรรค์บันเทิงคดีแนวใหม่ ซึ่งสร้างรสนิยมการอ่านในเวลาต่อมาจนเบียดขับวรรณคดีแบบดั้งเดิมให้มีพื้นที่อยู่เฉพาะในวงการศึกษเท่านั้น ปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมให้วรรณกรรมแนวใหม่แพร่หลายในสังคมไทย คือ *การพิมพ์และหนังสือพิมพ์* เพราะการพิมพ์

ทำให้ไม่ต้องคัดลอกหนังสือ และจำนวนพิมพ์ทำให้เผยแพร่สู่ผู้อ่านในวงกว้าง ส่วนหนังสือพิมพ์เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงที่สร้างวัฒนธรรมการอ่านในหมู่ปัญญาชนและแพร่หลายสู่ชนทุกชั้นในปัจจุบัน หนังสือพิมพ์เริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และขยายประเภทของหนังสือพิมพ์เพิ่มมากขึ้นในสมัยต่อมา ในสมัยรัชกาลที่ 7 มีสิ่งพิมพ์ถึง 159 รายชื่อ (สุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2553: 873) หนังสือพิมพ์และนิตยสารเหล่านี้เป็นเวทีให้แก่วรรณกรรมแนวใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นวนิยาย เรื่องสั้น และบทความ ซึ่งส่วนมากลงพิมพ์เป็นตอนๆ ก่อนรวมเล่มโดยสำนักพิมพ์ซึ่งตั้งขึ้นจำนวนไม่น้อย สำนักพิมพ์ที่ดำเนินกิจการในสมัยรัชกาลที่ 7 เช่น สำนักพิมพ์เพลินจิตต์ ของ นายเวช กระจุกฤกษ์ ซึ่งพิมพ์นวนิยายราคา 10 สตางค์ขายวันละเล่ม สำนักพิมพ์ของนายอุเทน สำนักพิมพ์ของเหม เวชกร เป็นต้น สำนักพิมพ์เหล่านี้รับซื้อเรื่องจากนักเขียน และจ้างนักเขียนประจำสำนักพิมพ์ ทำให้เกิดอาชีพนักเขียนและการผลิตหนังสือกลายเป็นธุรกิจอย่างหนึ่งเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด รวมทั้งกำหนดรสนิยมของผู้อ่านด้วย

เมื่อกล่าวถึงสิ่งพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 7 เห็นควรกล่าวถึงนิตยสารรายปักษ์ *สุภาพบุรุษ* ซึ่งออกจำหน่ายฉบับปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2472 เจ้าของและบรรณาธิการคือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ ศรีบูรพา ที่รวมกลุ่มผองเพื่อนเป็น *คณะสุภาพบุรุษ* ร่วมกันจัดทำนิตยสารนี้จนถึงฉบับอำลา เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2473 รวมเป็นหนังสือ 37 เล่ม (สุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2553: 95) นอกจากกุหลาบ สายประดิษฐ์แล้ว นักเขียนคณะสุภาพบุรุษเป็นนักเขียนหนุ่มหัวก้าวหน้า ในยุคนั้น เช่น มาลัย ชูพินิจ ('แม่นองค์', 'เรียมเอง') ออบ ไชยวสุ ('ฮิวเมอริสต์') โชติ แพร่พันธุ์ ('ยาขอบ') ชิต บุรทัต ('แมวคราว') โปยม โรจนวิภาต ('อ.ก. รุ่งแสง') พัฒน์ เนตรรังสี ('พ. เนตรรังสี') เป็นต้น

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ให้นิยามของคำว่า '*สุภาพบุรุษ*' ว่า "เกิดมาเพื่อผู้อื่น" หรือ "ทำตนเป็นประโยชน์แก่คนอื่น"

การก่อเกิดนิตยสารสุภาพบุรุษ มิใช่เป็นเพียงการก่อเกิดสิ่งพิมพ์อีกเล่มหนึ่งเพื่อเปิดพื้นที่ให้แก่วรรณกรรมร่วมสมัยเท่านั้น แต่ยังเป็นการประกาศ "อาชีพนักประพันธ์" อย่างเป็นทางการ จากเดิมที่การเขียนหนังสือเป็นเพียงงานอดิเรกของคนชั้นสูงและปัญญาชนซึ่งมักจะรับราชการหรือมีงานประจำอยู่แล้ว อีกทั้งผลงานประพันธ์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ไม่ได้ค่าตอบแทน และมีผู้เรียกงานเขียนสมัยใหม่เช่นนี้ว่า "เรื่องอ่านเล่น" หรือ "เรื่องประโลมโลก"

การประกาศให้คำเรื่องแก่งานเขียนที่ผ่านการพิจารณาเพื่อส่งเสริมให้การเขียนหนังสือเป็นงานการอันจริงจัง ไม่ใช่เรื่องทำกันเล่นๆ ปรากฏในบทบรรณาธิการ ฉบับปฐมฤกษ์ว่า (สุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2553: 751)

“สำหรับหนังสือพิมพ์ที่ออกเป็นรายปักษ์หรือรายเดือน ดูเหมือนยังไม่เคยมีฉบับใดได้นำประเพณีการซื้อเรื่องมาใช้ การซึ่งเราจะกระทำขึ้นเป็นครั้งแรกนี้ ก็เพราะเห็นว่าถึงเวลาอันสมควรที่จะกระทำแล้ว. อะไรทุกอย่างจะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องอาศัยการตั้งต้นทั้งสิ้น ถ้าปราศจากการตั้งต้นเสียแล้ว อะไรซึ่งน่าจะเกิดขึ้นหรือซึ่งจำเป็นต้องให้เกิดขึ้น ก็ไม่อาจที่จะเกิดขึ้นได้. การประพันธ์ของชาวเราทุกวันนี้เป็น ‘เล่น’ เสียตั้ง 90 เปอร์เซ็นต์ ที่จัดว่าเป็น ‘งาน’ เห็นจะได้สัก 10 เปอร์เซ็นต์ดอกกะมัง บัดนี้จึงควรเป็นเวลาที่เราจะช่วยกันเปลี่ยนโฉมหน้าการประพันธ์ให้หันจาก ‘เล่น’ มาเป็น ‘งาน’ อีกสักอย่างหนึ่ง”

นิตยสารสุภาพบุรุษมีอายุเพียง 1 ปีครึ่ง แต่นักเขียนหลายคนในคณะสุภาพบุรุษยังคงดำรงอาชีพ นักประพันธ์ต่อมาด้วยผลงานที่แสดงฝีมือเป็นเลิศของการนักประพันธ์มืออาชีพ

เมื่อกล่าวถึงวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2469 – 2477) วรรณกรรมหลายเรื่องหลายประเภทมีลักษณะเด่นพิเศษกว่าวรรณกรรมในยุคก่อนหน้า คือรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และวรรณกรรมในยุคต่อมา คือรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทั้งๆ ที่เป็นสายธารวรรณกรรมสายเดียวกัน ทั้งนี้เป็นเพราะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองอย่างรุนแรงจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง นักเขียนในสมัยนี้จึงได้สะท้อนภาพและแสดงทัศนคติต่อสังคมไทยทั้งในช่วงก่อนและช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งปรากฏให้เห็นชัดในวรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ บทความ เรื่องสั้น และนวนิยาย

กวีนิพนธ์

กวีนิพนธ์สะท้อนภาพสังคมในสมัยรัชกาลที่ 7 ที่น่าสนใจศึกษาคือผลงานกวีนิพนธ์ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี หรือนามปากกาที่ใช้เขียนหนังสือคือ “ครูเทพ” ครูเทพเป็นสามัญชนที่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษ เมื่อสำเร็จการศึกษาเข้ารับราชการในกระทรวงธรรมการ ครูเทพก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา และดำรงตำแหน่งเสนาบดีเมื่ออายุเพียง 40 ปี และหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรคนแรกของประเทศไทย ซึ่งขอลาออกในเวลาต่อมาไม่นาน ครูเทพเขียนบทกวีจำนวน 147 บทระหว่าง พ.ศ. 2456 – 2485 อันเป็นปีที่ท่านสิ้นชีวิต บทกวีที่เขียนในช่วงรัชกาลที่ 7 เป็นบทกวีที่มีจุดเด่นมากที่สุดเพราะแสดงทัศนะวิจารณ์การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยเป็นสำคัญ รวมทั้งมีความโดดเด่นในด้านศิลปะการประพันธ์ด้วย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และการเงินของประเทศไทย มีการลดทอนรายจ่ายของหลวงโดยการลดจำนวนข้าราชการเพื่อให้งบประมาณไม่ขาดดุล ข้าราชการจำนวนมากจึงต้องออกจากงานเพราะ “ถูกคูล” ดังปรากฏในวรรณกรรมสมัยหลังหลายเรื่องที่สะท้อนภาพประวัติศาสตร์สังคมไทยในสมัยรัชกาลที่ 7 เช่น คุณเปรมในเรื่อง *สี่แผ่นดิน* ของ หม่อมราชวงศ์ศีกฤตี ปราโมช ก็กราบบังคมทูลลาออกจากราชการเพื่อแก้ปัญหาการจัดการ “คูลสภาพ” ทางการเงินของประเทศ ครูเทพกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการก็ด้วยสาเหตุนี้เช่นกัน หลังจากนั้น ครูเทพเขียนบทกวีกล่าวถึงการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจด้วยการขึ้นภาษีว่าเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ราษฎร เช่น บทกวีชื่อ “*ความมีเงินของประเทศ*” (2472) ตอนหนึ่งว่า

ถ้าอารยะธรรมปรน

ราษฎร์รวยรัฐจน
เพิ่มภาษีมีจังกอบ
แต่ราษฎร์จันรัฐมัว

ก็ยังค้อยยังชั่ว
ราษฎร์ไม่บอบซ้ำกลัว
มารีดเลือดไม่เหือดเลย

ครูเทพกล่าวถึงภัยทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศซึ่งน่าจะหมายถึงอำนาจทุนนิยมที่เข้ามารุกรานเป็นสงครามทางเศรษฐกิจแทนที่สงครามแย่งชิงดินแดนเหมือนในอดีต ดังกล่าวไว้ในกาพย์ ห่อโคลงชื่อ “อารยธรรม” (2473) ตอนหนึ่งว่า

ดูหรือการรบเจ้า	จำแลง
รูปจากอาวุธแฝง	พรั่มล้าง
เป็นเศรษฐกิจกำแหง	มหิทธิฤทธิ์
เจ้ายอดมายุข้าง	เคียดคั่นพันตู
เล็กแข่งแย่งดินแดน	มาเปลี่ยนแผนการต่อสู้
เป็นแย่งตลาดคู่	การสินค้าคร่าเศรษฐกิจ
สงครามการเมืองแก่ง	มาจำแลงรูปคมข่า
เป็นเศรษฐกิจสงครามทำ	สยามวุ่นครุ่นเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ ครูเทพยังเขียนถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ความยากจนของชาวไร่ชาวนา ที่ทำให้ต้องขายที่นาแก่นายทุน ชาวนาชาวไร่ต้องกลายเป็นลูกจ้าง หรือต้องละทิ้งถิ่นเกิดเข้ามาขายแรงงานเป็นกรรมกรในเมืองหลวง ซึ่งได้งานขั้นต่ำและไม่มีอิสระเหมือนอย่างการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ครูเทพเป็นผู้เห็นการณ์ไกลว่าความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเช่นนี้จะทวีความวิกฤตมากยิ่งขึ้นในเวลาต่อมา ครูเทพได้เขียนถึงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวไร่ชาวนาไทยไว้ในบทกวีชื่อ “ประชาสามัญของเรา” (2472) ซึ่งใช้รูปแบบของเพลงพื้นบ้าน ดังนี้

เจ้าพวงมาลัยเอ๋ย	
เจ้าร่วงพรูไป	กลับกลายเป็นลูกจ้าง
ไร่นาหาไม่	ได้อาศัยเขาบ้าง
หรือมีฉะน้นนายห้าง	ก็หาที่ให้อยู่เอง
(ลูกคู่) แรงงานไทย	เจ้าศิวิไลซ์ไปจากนา
ที่ดินหิวค่า	ตัวเจ้าก็จำจนจริง
-----	-----

เจ้ากรรมกรเอย

อยู่ในนคร	หรือป่าคอนชนบท
เวลาเป็นของเขา	มิใช่ของเจ้าทั้งหมด
ขาดเงินทองก็ต้องอด	ทุกสิ่งกำหนดค่า เอย
(ลูกคู่) กรรมกร	บมิแน่นอนว่าหางานได้
ทำงานก็ไพร่	ไม่มีสระเหมือนกสิกร

สารคดี

ในที่นี้จะกล่าวเจาะจงเฉพาะบทความซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของสารคดีที่มีบทบาทสูงต่อสังคมไทยนับจากมีสื่อสิ่งพิมพ์ เพราะบทความเป็นข้อเขียนที่เสนอความคิดเห็นและวิพากษ์สังคมโดยตรง ในสมัยรัชกาลที่ 7 สังคมไทยเผชิญกับวิกฤตการณ์หลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤตการเมือง อันเกิดจากข้าราชการ ทหาร ปัญญาชนหัวก้าวหน้าซึ่งส่วนมากที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศมีความต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภาเพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ ช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มีนักหนังสือพิมพ์หลายคนเขียนบทความแสดงความคิดเห็นทางการเมือง บทความที่ได้รับการกล่าวถึงมากบทความหนึ่งคือ บทความขนาดยาว 6 ตอน เรื่อง “ชีวิตของประเทศ” โดยนาวาเอก พระยาศรารักษ์พิพัฒน์ (เลื่อน ศรารักษ์วานิช) ซึ่งใช้นามปากกาว่า “ศรทอง” เขียนใน พ.ศ. 2474

นาวาเอก พระยาศรารักษ์พิพัฒน์ เป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และนักการเมือง จบการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ รุ่นเดียวกับพระยาอนุমানราชชน รับราชการเป็นนายเวรพิเศษ เลขาประจำตัวของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ท่านดำรงตำแหน่งสุดท้ายเป็นเจ้ากรมเสมียนตรา และปลัดทูตฉลอง กระทรวงกลาโหม ก่อนถูกปลดออกจากราชการหลัง พ.ศ. 2475 ท่านถูกจับขังคุกที่เกาะตะรุเตาในข้อหาร่วมมือก่อการกบฏบวรเดช ต่อมาหนีออกจากคุกตะรุเตากับพวกอีก 5 คนไปขึ้นเกาะลังกาวิของมลายู และขอลี้ภัยการเมือง ท่านพำนักใช้ชีวิตในประเทศออสเตรเลีย ได้ศึกษาวิชาสื่อสารมวลชน เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 นักโทษการเมืองได้รับนิรโทษกรรม ท่านเดินทางกลับประเทศไทย เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคประชาธิปไตยกับ นายควง อภัยวงศ์ แล้ว

ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พระยาศรารักษ์พิพัฒน์ ใช้นามปากกา *ศรทอง* เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ต่างๆ เช่น เดลิเมล์ ปิยมิตร ศรีกรุง ไทยใหม่ ฯลฯ

บทความเรื่อง “ชีวิตของประเทศ” ของ ศรทอง ลงพิมพ์ในหนังสือไทยใหม่รายวัน พ.ศ. 2474 มีความยาว 6 ตอน คือ (1) ว่าด้วยประมุขของประเทศ (2) ว่าด้วยพระราชวงศ์ (3) ข้าราชการ (4) การเงินของประเทศ (5) ราชการกับหนังสือพิมพ์ (6) เส้นเลือดใหญ่ของสยาม แต่ละตอน คือ ประเด็นที่บ่งชี้ว่าประเทศไทยจะเจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญทั้ง 6 ประการดังกล่าว นั่นคือ ในประเทศที่มีประมุขเป็นพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์เป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งในการนำประเทศไปสู่ความเจริญ และพระราชวงศ์ก็มีความสำคัญยิ่งในการส่งเสริมการปกครอง ผู้ที่ทำงานให้รัฐเป็นเพียงจักรสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการบริหารบ้านเมือง นอกจากนี้การคลัง สื่อมวลชน และการค้า มีความสำคัญต่อความมั่นคงและมั่งคั่งของประเทศ

ศรทองแสดงความรู้ในการวิเคราะห์บ้านเมืองไทยและนานาอารยประเทศอย่างปัญญาชน ผู้เขียนสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทั้งสองพระองค์มีสายพระเนตรกว้างไกล จึงนำประเทศสยามให้เจริญก้าวหน้าและรอดพ้นวิกฤติภัยมาได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนแสดงความคิดเห็นในเรื่องข้าราชการไทยอย่างรุนแรงว่าทำตัวสูงกว่าราษฎรโดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรที่เป็นชาวชนบท ทำงานแบบเข้าขามเย็นขาม ชมเหงรังแกไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน เป็นต้น ผู้เขียนได้แทรกความคิดเรื่องความเท่าเทียมของประชาชนผ่านผู้แทนในระบบรัฐสภาตามแบบอังกฤษ และเรียกร้องให้ข้าราชการทำตัวเป็นผู้รับใช้ประชาชน ดังกล่าวไว้ว่า

“ถ้ามีผู้ใหญ่ลองปลอมแปลงไปฟังเหตุการณ์ตามสถานที่ราชการต่างๆ บ้างแล้ว จะเห็นได้ว่าพลเมืองได้รับความยากลำบากเพียงไร ผลเดือดร้อนที่เกิดขึ้นทั้งนี้ก็เพราะโรคที่เข้าใจกันว่า ข้าราชการเป็นนาย และพลเมืองเป็นบ่าวนั่นเอง ถ้าราชการเมืองเราถือใจว่าเป็น บัปลิก เซอร์เวนต์ เมื่อไรนั้นแหละ ฐานราษฎรก็จะกระเดื่องเฟื่องฟูขึ้นกว่าบัดนี้” (พระยาศรารักษ์พิพัฒน์. 2538: 33-4)

ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของโลกที่ลุกลามมาถึงเมืองไทย อันทำให้ต้อง “ดูล” คนออกจากราชการ และเก็บภาษีเพิ่มมากขึ้น สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชน ผู้ยากจนมากยิ่งขึ้นนั้น ศรทองวิพากษ์การเก็บภาษีว่าในขณะที่รัฐชุดรีดภาษีจากคนจน คนร่ำรวยกลับไม่ได้เฉลี่ยรายได้ของตนแก่รัฐอย่างเป็นธรรม คนรวยควรจะต้องเสียภาษีมากกว่าคนจน ความคิดเห็นนี้เป็นทำนองเดียวกับครุเทพนำเสนอในบทกวี ศรทองแสดงความเห็นไว้ดังนี้ (เรื่องเดียวกัน: 38)

“การเก็บภาษีต่างๆ ของรัฐบาลนั้นเป็นของควรกระทำ เพื่อ
ยังประโยชน์ให้แก่ชาติในทางดำเนินการเพื่อความเจริญแก่ประชาชน แต่
ขอให้เก็บภาษีที่ทำให้ผู้มีทรัพย์หรือพวกเจ้าของทุนต้องเฉลี่ยผลรายได้
ของตนให้แก่รัฐบาลมากกว่าราษฎรสามัญที่หาเช้ากินค่ำ ซึ่งยิ่งในขณะ
ที่บ้านเมืองกำลังประสบความคับแค้นที่จะซื้อง่ายขายคล่องดั่งเช่นแต่
กาลก่อน ก็จะเป็นการก่อความเดือดร้อนแก่เขาเหล่านั้นทั้งทางตรงและ
ทางอ้อม”

ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ ศรทองเชื่อมั่นว่าหนังสือพิมพ์นำเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง มีความหวังดีและไม่มีเจตนาร้ายต่อประเทศชาติ ดังนั้น เจ้าหน้าที่รัฐบาลจึงไม่ควรเห็นว่าหนังสือพิมพ์เป็นศัตรู แต่ควรใช้หนังสือพิมพ์เป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ข่าวสารต่อประชาชน และเคารพความคิดเห็นของนักหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ ศรทองยังสนับสนุนให้มีกฎหมายคุ้มครองเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองอย่างเต็มที่ หากข้อเขียนนั้นมีได้ยุงให้เกิดผลร้ายต่อสันติสุขของบ้านเมือง ชัดขึ้นกฎหมาย ทำลายศาสนาและศีลธรรม หรือหมิ่นประมาทผู้อื่น ศรทองยืนยันเรื่องอิสระของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น โดยยกคำกล่าวของจอห์น มิลตัน นักเขียนอังกฤษ สมัยศตวรรษที่ 16 ที่กล่าวว่า “ประเทศจักต้องให้ความอิสระแก่พลเมืองในความรู้เห็น การพูด และได้แย้งโดยเปิดเผย ตามความรู้สึกลึกซึ้งและชอบก่อนที่จะให้ความอิสรภาพอย่างใดๆ หมด” (เรื่องเดียวกัน: 48)

ในบทสุดท้ายที่ตั้งชื่อว่า “เส้นเลือดใหญ่ของสยาม” นั้น ศรทองหมายถึงการค้าขายข้าว ซึ่งนำรายได้เข้าประเทศอย่างมหาศาลมาตั้งแต่โบราณ แต่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก

ส่งผลกระทบต่อทำให้ชาวไทยมีราคาต่ำลง โรงสีปิดกิจการ ชาวนาเดือดร้อน รายได้ประเทศลดลง และคนตกงาน เป็นวัฏจักร วงจรที่ทำให้เห็นผลกระทบที่ต่อเนื่องกัน ครทองมีความเห็นว่ารัฐบาลจะต้องเข้าไปแทรกแซงแก้ไข ทั้งการพยายามฟื้นฟูตลาดสินค้าในประเทศ การยกฐานะชาวนา การขยายกิจการสหกรณ์ การแก้ปัญหาพ่อค้าคนกลางซูดรีตเอาเปรียบ การส่งข้าวออกสู่ตลาดต่างประเทศโดยตรง ตลอดจนการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันการค้ากับนานาชาติ

บทความของครทองดังที่กล่าวมานี้ แม้จะเขียนมาเป็นเวลานาน 80 ปี แต่ไม่ล้าสมัย หลายสิ่งหลายส่วนยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากเท่าไรเลยจากที่นักเขียนได้เสนอความเห็นไว้เมื่อ 80 ปีก่อน ความคิดเห็นตรงไปตรงมาเช่นนี้ของครทองจัดว่าล้ำสมัย จึงมีผู้ใส่เกล้าในทางการเมือง นำความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตว่าเป็นบทความที่ยกย่องส่งเสริมให้ประชาชนคิดล้มล้างการปกครองระบอบกษัตริย์ แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นเสนาบดีที่มีความเป็นธรรม ทรงเห็นว่าบทความของครทองเป็นข้อเขียนที่น่าเสนออย่างเป็นวิชาการ จึงไม่มีการลงโทษดังที่ผู้กล่าวหาต้องการ

แม้ในบทความบทนี้ ผู้เขียนจะแสดงความรู้และความคิดเห็นในทางประชาธิปไตยอย่างหนักแน่น ทั้งในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค รวมทั้งอ้างอิงถึงประเทศต่างๆ ในโลกที่ปกครองด้วยระบอบกษัตริย์แต่ถูกปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองไปเกือบหมดแล้ว แต่พระยาศรราชัยพิพัฒน์ได้พิสูจน์ความจงรักภักดีต่อระบอบกษัตริย์จากการที่เข้าร่วมกับพระองค์เจ้าบวรเดชก่อการ “กบฏบวรเดช” ใน พ.ศ. 2476 เพื่อต่อต้านคณะราษฎร แต่ฝ่ายแพ้จึงถูกจับกุมเป็นนักโทษการเมืองและถูกส่งไปคุมขังที่เกาะตะรุเตา

เรื่องสั้น

งานเขียนขนาดสั้นที่เรียกกันภายหลังว่าเรื่องสั้น เริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เรื่อง *นายจิตรนายใจสนทนากัน* เขียนโดย เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ลงในหนังสือ *ไตรภพ* พ.ศ. 2417 และเรื่อง *สนุคนีติก* เขียนโดย พระวรวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ลงในหนังสือ *ชิวญาณวิเศษ* พ.ศ. 2427 นับเป็นเรื่องสั้นในยุคแรกของไทย ที่มีความสมจริงทั้งฉาก ตัวละคร บทสนทนา การดำเนินเรื่อง และแสดงทัศนคติวิพากษ์สังคมและวัฒนธรรมในสมัยนั้น

การสร้างสรรคเรื่องสั้นพัฒนาต่อมาจกสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่บ้านเกิดคือร้อยแก้วแนวใหม่มีลักษณะเป็นไทยแท้ และเป็นที่ยอมรับอย่างสูง

ในหมู่นักอ่านทั่วไป เพราะให้ความสนุกสนานรื่นรมย์ และให้ข้อคิดเกี่ยวกับชีวิตและสังคม ตัวอย่างเรื่องสั้นน่าสนใจในสมัยนี้ เช่น เรื่อง “น้ำใจของนรา” เขียนโดยส่ง เทภาสิต

หลังจบการศึกษาชั้นมัธยม 8 และสอนหนังสือที่โรงเรียนสวนกุหลาบได้ 2 ปี ส่ง เทภาสิต ได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงธรรมการ ซึ่งขณะนั้นเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นเสนาบดี ไปเรียนที่ประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2462 แต่เรียนไม่จบเพราะเป็นวัณโรค กระทรวงธรรมการจึงเรียกตัวกลับและบรรจุให้เข้ารับราชการเป็นครูสอนภาษาอังกฤษที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย แต่ต่อมาย้ายให้มาทำงานที่กรมตำรวจ แต่ส่ง เทภาสิตรับราชการอยู่เพียงปีเศษ ก็ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2470 อายุยังไม่เต็ม 28 ปี

ส่ง เทภาสิต เขียนเรื่องสั้นไว้ประมาณ 10 เรื่อง ส่วนมากเขียนในระหว่างศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ แต่มีผู้ส่งไปลงพิมพ์ในนิตยสารต่างๆ หลังจากเขาเสียชีวิตไปแล้ว เรื่อง “น้ำใจของนรา” ซึ่งเป็นเรื่องเอก แต่งเมื่อ พ.ศ. 2463 และลงพิมพ์ในนิตยสารเรขมัยเมื่อ พ.ศ. 2470

เรื่องสั้น “น้ำใจของนรา” แสดงประเด็นเรื่องเสรีภาพของผู้หญิงไว้อย่างน่าตื่นเต้น เมื่อคำนึงถึงว่าเรื่องสั้นนี้แต่งขึ้นเมื่อเกือบ 100 ปีมาแล้ว ตัวละครเอกของเรื่องสั้นนี้คือนรา ซึ่งเดินทางไปหัวหินกับเจ้าคุณลุง การเดินทางไปหัวหินซึ่งเป็นสถานที่ที่นราใฝ่ฝันอยากไปมา ตั้งแต่ยังเด็กในครั้งนี้เป็นการใช้อิสรภาพแห่งชีวิตครั้งแรกและครั้งเดียวของนรา เพราะหลังกลับจากหัวหินเธอจะต้องเป็นภรรยาของผู้ชายที่พ่อแม่กำหนดให้ การอยู่กินกับผู้ชายที่เธอไม่ได้เลือกนี้เป็นการช่วยให้ครอบครัวพ้นจากหายนะทางการเงิน

บนรถไฟในระหว่างการเดินทาง นราพบมนัสหนุ่มนักเรียนนอกโก้หรูมีเสน่ห์ เธอและเขาสนทนากันอย่างถูกคอ เมื่อถึงหัวหิน นราได้มนัสเป็นเพื่อนเที่ยวที่สนิทสนมจนเธอเกิดความรัก และในที่สุดเธอก็มอบตัวให้มนัสโดยเต็มใจ แล้วจากเขากลับกรุงเทพฯ ในวันรุ่งขึ้นทันทีโดยทิ้งจดหมายไว้ให้ 1 ฉบับ แจ้งให้ทราบว่าเขาต้องกลับไปทำหน้าที่ลูกที่ดี ไปเป็นภรณยาน้อยของชายที่พ่อแม่กำหนด เพื่อความสุขสมบูรณ์ของพ่อแม่พี่น้อง ในจดหมายนราบอกมนัสว่า ความบริสุทธิ์เป็นสมบัติส่วนตัวของเธอ เธอมอบให้มนัสด้วยเต็มใจ และเธอจะมอบตัวโดยปราศจากความรักให้แก่ชายที่พ่อแม่เลือกให้

ผู้สนใจจากศึกษาเรื่องสั้นเรื่องนี้ในประเด็นสตรีนิยมได้ทีเดียว เพราะนราเป็นตัวละครผู้หญิงแบบล้ำยุค เธออยู่ระหว่างรอยต่อของสังคมดั้งเดิมกับสังคมสมัยใหม่ การตัดสินใจ

ของนรนาบเป็นความกล้าหาญของผู้หญิงที่แข็งขันต่อสังคมที่ตีกรอบให้ผู้หญิงประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีและค่านิยม นรนาไม่อาจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างการเลือกทำตามใจตัวกับการทำตามที่ผู้อื่นกำหนด เพราะทั้งสองอย่างต่างสร้างความทุกข์ หากเธอเลือกทำตามใจตัว เธอก็เป็นคนอกตัญญู หากเธอเลือกทำตามความปรารถนาของพ่อแม่ เธอก็ไร้ตัวตน ส่ง เทภาสิตให้นราเลือกทำทั้ง 2 อย่าง หนึ่งเธอเลือกทำสิ่งที่แสดงความเป็นตัวตนของเธอ คือ มอบความบริสุทธิ์ให้คนที่เธอรักแต่ไม่อาจแต่งงานด้วย สองคือเลือกรักษาคุณค่าของความกตัญญูตามที่พ่อแม่ต้องการคือการเป็นเมียน้อย ซึ่งแม้จะช่วยเหลือครอบครัวให้สุขสบาย แต่เท่ากับว่าเธอหมดอิสราภาพ สถานภาพและความเป็นเสรีชน แต่นรามีความเข้มแข็ง และมีเหตุผลของการตัดสินใจ เธอใช้ข้อความในจดหมายว่า “ดิฉันเชื่อว่าดิฉันทำถูกแล้ว” “ดิฉันเป็นผู้รับผิดชอบเพราะดิฉันมุ่งหมายให้เป็นเช่นนั้น” เธอจึงสามารถดำรงบทบาทของการเป็นลูกที่ดีไปพร้อมกับการยืนหยัดในสิทธิและเสรีภาพของตนอย่างเต็มที่ นรามีความคิดแบบผู้ที่เชื่อมั่นในปรัชญาอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) ทั้ๆ ที่ปรัชญานี้เริ่มเข้ามาในวงวรรณกรรมไทยในช่วง พ.ศ. 2510 จึงนับว่าเรื่อง “น้ำใจของนรา” เป็นวรรณกรรมก้าวหน้าล้ำยุค

นอกจากนำเสนอประเด็นวิพากษ์เรื่องเสรีภาพของบุคคลแล้ว ฉากและบรรยากาศของเรื่องสั้นเรื่องนี้ยังสะท้อนภาพของอิทธิพลตะวันตกที่แผ่เข้ามาในสังคมไทยอย่างเต็มที่ ตัวละคร ซึ่งเป็นชนชั้นกลางระดับสูงมีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ โดยสาธารณไฟ อ่านหนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษ สูบไปป์ ดีเทนนิส ดื่มน้ำชาและกินแซนวิชในยามบ่าย ฟังเพลงคลาสสิก เล่นแมนโดลิน ดูละครวันเสาร์ ฯลฯ เรื่องสั้น “น้ำใจของนรา” จึงแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ไม่เพียงแต่รับรูปแบบวิถีชีวิตแบบใหม่เท่านั้นแต่ยังเริ่มเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อไปจากเดิมด้วย

เรื่องสั้นชื่อ “หม่อมแกงบวน” แต่งโดย ชุนอารี นามปากกาของ หม่อมหลวงต้อย ชุมสาย ณ อยุธยา ลงพิมพ์ในสุภาพบุรุษรายปักษ์ พ.ศ. 2472 เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นำเสนอใจ

หม่อมหลวงต้อย ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นลูกของหม่อมราชวงศ์ถนัด ชุมสาย กับ คุณหญิงสีหศักดิ์สินทวงศ์ เป็นนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์รุ่นเดียวกับกุหลาบ สายประดิษฐ์ สด กุระมะโรหิต อบ ไชยวสุ และหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัตพิพัฒน์ และเคยร่วมกันทำหนังสือ ตรุณสาส์นแจกจ่ายในชั้นเรียน หม่อมหลวงต้อยเป็นผู้ร่วมก่อตั้งคณะสุภาพบุรุษด้วยคนหนึ่ง

นอกจากนามปากกา *ขุนอารี* ยังใช้นามปากกา *น้อย อภิกรม* ในการเขียนเรื่องป่าดงพงไพร และยังสามารถในการถ่ายภาพ เป็นผู้ริเริ่มถ่ายภาพนู้ดหรือภาพเปลือยเป็นคนแรก (สุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2553: 213–218)

“หม้อแกงบวน” เป็นเรื่องสั้นที่ใช้บทสนทนาโต้แย้งระหว่างตัวละครคือขุนอารีกับเนียนหลานสาวเพื่อนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมไทยหลายประการ ได้แก่ อุดมศึกษาสำหรับผู้หญิง การแต่งกายของนักเรียน ความหมายของผู้ดีกับสุภาพบุรุษ ความขัดแย้งระหว่างบุรุษและสตรี บทบาทในการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์

ในด้านการศึกษาสำหรับผู้หญิง ขุนอารีเห็นว่าแม้ผู้หญิงจะมีสิทธิและธรรมชาติที่จะได้รับการศึกษาเท่ากับผู้ชาย แต่ก็ยังไม่ถึงเวลาที่ผู้หญิงจะมุ่งเข้าเรียนมหาวิทยาลัย เพราะทำให้ละทิ้งการบ้านการเรือน และผู้หญิงประมาณ 10% ที่กระตือรือร้นอยากเข้าเรียนมหาวิทยาลัย ก็อาจจะหางานทำไม่ได้ เพราะผู้ชายที่เรียนจบยังคงอยางานอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย นอกจากนี้การมีครอบครัวก็เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพของผู้หญิงอีกด้วย ความคิดของขุนอารี เป็นคตินิยมแบบผู้ชายไทยหัวโบราณ ที่เห็นว่าผู้หญิงไม่ต้องเรียนสูงควรสนใจเรื่องการเป็นแม่บ้านแม่เรือนมากกว่า ดังอย่างตอนหนึ่งเช่น

“เมื่อเราสมัยนี้ หลานไม่ต้องวิตกว่า สำหรับพวกผู้หญิง ความรู้เพียงมัธยมบริบูรณ์จะอ่อนไป บางคนคิดเสียว่าถ้าได้เรียนต่อจนได้ตรีอะไรติดท้ายมา ก็เป็นอันว่าฉันได้ศึกษาบริบูรณ์แล้ว หาไต่ตรงตรงไม่ว่า จรรยาศึกษาและธรรมศึกษา ซึ่งจะเรียนได้ตามลำพัง ก็เป็นบทเรียนที่จะต้องเรียนให้แตกฉานด้วยเหมือนกัน, ยิ่งจรรยาที่เกี่ยวกับครอบครัว ต้องสนใจให้มาก, นักเรียนสตรีมัธยมตอนปลายต่างก็เร่งเรียนให้สำเร็จเร็ว เพราะมุ่งหวังเข้ามหาวิทยาลัยเป็นการเก้ เลยสิมการบ้านการเรียนเสียหมด” (สุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2553:225)

ส่วนเรื่องความหมายของผู้ดีกับสุภาพบุรุษ สะท้อนให้เห็นค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป คนชั้นกลางที่มีการศึกษามีบทบาทมากขึ้น มีตำแหน่งหน้าที่ราชการที่เบียดขับอำนาจและสถานภาพของคนชั้นสูงให้ลดลง ทำให้ต้องการนิยามความหมายของคำว่า *ผู้ดี*

เสียใหม่ คำว่า ลูกผู้ชาย คำว่า สุภาพบุรุษ จึงเป็นคำที่ชนชั้นกลางนำมาใช้แทนที่คำว่า ผู้ดี ของคนชั้นสูง โดยถือว่ามีความหมายอย่างเดียวกัน ดังที่ให้ขุนอารีกกล่าวว่า “ผู้ดีไม่จำเป็นต้องสืบด้วยตระกูล, ความหมายของผู้ดีหรือสุภาพบุรุษนั้นอย่างเดียวกัน เป็นแต่เพียงผู้ดีเป็นคำเก่า สุภาพบุรุษเป็นคำใหม่ได้มาจากเยนเติลแมน” (สุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2553: 228) ต่อมา ใน พ.ศ. 2480 ดอกไม้สดได้อภิปรายความหมายของคำว่า ผู้ดี อีกครั้งในนวนิยายเรื่องผู้ดี

นวนิยาย

บันเทิงคดีร้อยแก้วขนาดยาวที่เรียกกันว่านวนิยายมีจุดตั้งต้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เช่นกัน การแปล และการดัดแปลงนวนิยายจากตะวันตกสามารถสร้างพื้นฐานการประพันธ์แบบใหม่ แก่นักเขียนไทยจนนำมาสู่การสร้างสรรคนวนิยายไทยแท้ที่ไม่มีกลิ่นนมกลิ่นเนยของฝรั่ง นั่นคือ การสอดแทรกสภาพชีวิตและสังคมไทยตลอดจนประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทไทยลงไปในงานประพันธ์ เมื่อสำรวจงานบันเทิงคดีร้อยแก้วแนวใหม่ในระยะเริ่มแรกนี้ พบว่างานเขียนในช่วงหลัง พ.ศ. 2470 เป็นต้นไปมีพัฒนาการค่อนข้างสมบูรณ์ในด้านรูปแบบ กลวิธีการนำเสนอ และที่สำคัญได้สะท้อนความเป็นไปในสังคมและนำเสนอปัญหาความขัดแย้งทางความคิดในเรื่องค่านิยม ประเพณีและทัศนคติ ทำให้นวนิยายในสมัยนี้เป็นนวนิยายที่มีลักษณะนวนิยายสังคมนิยม (Realism) และนวนิยายสะท้อนภาพสังคม นอกเหนือจากนวนิยายเชิงมรณกรรมที่มีแนวเรื่องต่างๆ ซึ่งนิยมกันมาก่อนหน้านั้น

นักเขียนนวนิยายที่สร้างสรรค์ผลงานในสมัยรัชกาลที่ 7 มีหลายคน ที่น่าสนใจ คือ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัตพัฒน ซึ่งใช้นามปากกาว่า ม.จ. อากาศดำเกิง กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือศรีบูรพา และหม่อมหลวงบุปผา นิมมานเหมินท์ ซึ่งใช้นามปากกาว่า ดอกไม้สด

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัตพัฒน เป็นพระโอรสองค์ที่ 6 ในพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์กับหม่อมอ่อน ประสูติเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2448 ปีเดียวกับศรีบูรพา ดอกไม้สด และไม้ เมืองเดิม และสิ้นชีพิตักษัยเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 ด้วยการฆ่าตัวตายที่เกาะฮ่องกง พระชันษาเพียง 28 ปี หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง ทรงศึกษาที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ทรงเป็นนักเรียนรุ่นเดียวกับกุหลาบ สายประดิษฐ์ เมื่อสอบตกชั้นมัธยม 7 ได้เสด็จไปศึกษาต่อวิชากฎหมายตามอย่างพระบิดาที่ประเทศอังกฤษด้วยพระราชทรัพย์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระอัยกาพระราชทานไว้ให้

แต่ไม่สำเร็จ ต่อมาทรงเป็นนักเรียนทุนส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยออร์ซฮาวน์ สหรัฐอเมริกา แต่กลับประชวรล้มเจ็บจนถึงกับต้องผ่าตัดพระเนตรและต้องพักนอนเป็นเวลายาวนาน จึงต้องทรงหยุดเรียนและเสด็จกลับประเทศไทยใน พ.ศ. 2471 โดยไม่มีปริญญาใดๆ ขณะนั้นมีพระชันษา 23 ปี ทรงเข้ารับราชการที่กรมสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย แต่ไม่นานก็ลาออก ทรงทุ่มเทเวลากับแต่งเรื่องสั้นและนวนิยายตามที่ทรงชอบ ผลงานประพันธ์ของท่านได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว หม่อมเจ้าอากาศดำเกิงทรงพิมพ์นวนิยายเรื่อง *ละครแห่งชีวิต* โดยได้รับประทานเงินทุนจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์เป็นปกแพรเดินทองขายราคา 4.00 บาท และปกกระดาษราคา 2.40 บาท มีปกชั้นนอกเขียนเป็นภาพสามสี ฝีมือจำนง รอดอริ แห่งสยามศิลป์ พิมพ์ด้วยกระดาษปอนด์ หนา 556 หน้า จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม เป็นหนังสือนวนิยายที่มีราคาสูงที่สุดในยุคนั้น แต่ขายหมดอย่างรวดเร็ว ถือเป็นประวัติศาสตร์ที่ต้องบันทึกไว้เลยทีเดียว และมีการพิมพ์ซ้ำหลายครั้งในเวลาไล่เลี่ยกัน กล่าวกันว่าจำหน่ายได้ถึง 8,000 เล่ม ในการพิมพ์ครั้งหลัง ลดราคาขายเหลือเล่มละ 2.00 บาท

นวนิยายเรื่องนี้ได้รับจดหมายชมเชยจากทั่วสารทิศ บุคคลผู้หนึ่งที่เขียนชมเชยอย่างจริงใจคือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” ได้เขียนไว้ว่า “เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือ *ละครแห่งชีวิต* โดยฝีมือหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงในปี พ.ศ. 2472 สวรรค์เป็นพยานว่าข้าพเจ้าได้อ่านรวดเดียวจบ ข้าพเจ้าไม่เคยอ่านหนังสือขนาด 500 หน้ารวดเดียวจบ *“ละครแห่งชีวิต”* เป็นหนังสือเล่มแรกที่ทำให้ข้าพเจ้ามีความสำเร็จในการอ่านหนังสือ ข้าพเจ้าจับใจในความสามารถของเพื่อนผู้นี้อย่างยิ่ง และข้าพเจ้าได้รับเขียนจดหมายแสดงความปิติยินดีอย่างใหญ่หลวงไปยังผู้แต่งในวันรุ่งขึ้น”

นวนิยายเรื่องนี้ยังได้รับการวิจารณ์อย่างจริงจังโดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของการวิจารณ์นวนิยายไทยร่วมสมัย พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงวิจารณ์นวนิยายเรื่องนี้เป็นภาษาอังกฤษ ลงใน *สามัคคีสาร* ซึ่งเป็นวารสารของสามัคคีสมาคมของคนไทยในสหราชอาณาจักร ต่อมาบทความนี้ได้ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยลงใน Bangkok Daily Mail และศรีกรุง ในประเทศไทย หม่อมเจ้าอากาศดำเกิงทรงได้ตอบข้อวิจารณ์ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ และพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงตอบกลับ ทำให้เป็นการวิจารณ์ได้วิจารณ์ระหว่างนักเขียนและนักวิจารณ์อย่างเข้มข้นในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทยร่วมสมัย แต่หลังจากนั้นทั้งสองพระองค์ต่างเข้าพระทัยกันอย่างดี

ในนวนิยายเรื่อง *ละครแห่งชีวิต* แม้ว่าฉากส่วนหนึ่งของนวนิยายเรื่องนี้เป็นประเทศต่างๆ ในยุโรป ซึ่งเป็นสถานที่ที่วิสูตร ศุภลักษณ์ ตัวละครเอกของเรื่องไปศึกษาทำงานหนังสือพิมพ์ และใช้ชีวิต แต่ประเด็นสำคัญที่นำเสนอไว้ในนวนิยายเรื่องนี้คือค่านิยมของสังคมไทยอันไม่ถูกต้องหลายประการ ผู้เขียนวิพากษ์ค่านิยมการมีภรรยาหลายคนว่าทำให้เกิดปัญหาในครอบครัว การให้ความรักและการดูแลลูกๆ ไม่ทั่วถึงและไม่เท่าเทียมกันทำให้เกิดความไม่ยุติธรรม ลูกที่พ่อแม่ไม่รักจะถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยว เข้ากับพี่น้องไม่ได้ มีปมด้อย ซึ่งนับว่าพ่อแม่สร้างบาดแผลและขีดเส้นชะตากรรมให้แก่ลูก ผู้เขียนยังวิพากษ์ค่านิยมเรื่องการศึกษาว่า สังคมไทยเชื่อถือวุฒิปัตร์/ปริญญาบัตรมากกว่าความสามารถ และนับถือนักเรียนนอกกว่ามีความรู้ดีกว่าผู้ที่เรียนในประเทศ วิสูตร ศุภลักษณ์ต้องต่อสู้กับค่านิยมนี้เมื่อเขากลับมาจากต่างประเทศโดยเรียนหนังสือไม่จบ ไม่มีปริญญาบัตร มีเพียงประสบการณ์การทำงานและประสบการณ์ชีวิตที่จะพิสูจน์คุณค่าของตัวเอง นอกจากนี้ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิงยังนำเสนอประเด็นเรื่องวัฒนธรรมและทัศนคติระหว่างตะวันตกและตะวันออก ในขณะที่คนตะวันออกยกย่องนับถือ “ฝรั่ง” ว่าเป็นผู้มีอารยะ มีความเจริญ มีภูมิรู้ แต่ “ฝรั่ง” กลับมิได้มองคนตะวันออกด้วยความเชื่อมั่น ศรัทธาอย่างเท่าเทียมกับคนตะวันตกเสมอไป วิสูตรมีโอกาสดีที่ได้รับความช่วยเหลือจากฝรั่ง ทำให้เขามีชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น ได้ทำงานกับหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงระดับโลก แต่เมื่อเขาเรียนรู้เรื่องราวของครอบครัวชาวตะวันตก ในระดับสูงที่แต่งงานกับคนตะวันออก หรือผู้หญิงชาวตะวันตกที่แต่งงานกับพระราชวงศ์ของตะวันออก วิสูตรพบว่าครอบครัวเหล่านั้นขาดความสุข โดยเฉพาะผู้หญิง เพราะความเป็นตะวันตกและความเป็นตะวันออกไม่อาจประสานกันได้สนิทเนื่องจากมีช่องว่างทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ทำให้วิสูตรตระหนักในสถานการณ์ความรักระหว่างตนกับมาเรีย เกรย์ และมีความเห็นว่าความรักและการแต่งงานระหว่างคนต่างวัฒนธรรมเป็นคนละสิ่งความรักเป็นความรู้สึกเสรี แต่การแต่งงานมีปัจจัยหลายอย่างในการคำนวณให้ชีวิตครอบครัวดำเนินไปได้อย่างมั่นคงและมีความสุข ประเด็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างตะวันตกและตะวันออกถูกนำเสนอไว้อย่างเข้มข้นอีกครั้งหนึ่งในนวนิยายเรื่อง *ผิวเหลืองหรือผิวขาว*

กุลหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ ศรีบูรพา ศึกษาที่โรงเรียนเทพศิรินทร์จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 แล้วได้เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง แผนกนิติศาสตร์พร้อมกับทำงานเลี้ยงชีพโดยทำหนังสือพิมพ์กับเพื่อน และเป็นครูสอนภาษาอังกฤษที่โรงเรียน

รวมการสอน และสำนักกรรมการแปล ของโกศล โคมลจันทร์ ซึ่งใช้นามปากกาว่า “ศรีเงินยวง” นักเขียนที่ขุมนุมนกันนี้ในสำนักงานนี้ล้วนใช้นามปากกาขึ้นต้นว่า “ศรี” ทั้งนี้ นามปากกา “ศรีบูรพา” ก็เกิดขึ้นที่นี้ด้วย ผลงานนวนิยายของศรีบูรพาที่เขียนขึ้นในช่วงนี้ได้แก่ *ปราบพยศ มารมณุษย์ ลูกผู้ชาย โลกสันนิบาต หัวใจปรารถนา* ฯลฯ หลังจากนั้น ศรีบูรพาทำงานหนังสือพิมพ์อีกหลายฉบับ เช่น เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์ บางกอกการเมือง ไทยใหม่ ประชาชาติ และเป็นผู้ก่อตั้งสำนักพิมพ์สุภาพบุรุษ ในระหว่างทำงานหนังสือพิมพ์ซึ่งเขียนบทความขบเคี้ยวกับรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามและเป็นนักเขียนบันเทิงคดี ศรีบูรพาประสบกรรมทางการเมืองหลายครั้ง ต้องเดินทางออกไปนอกประเทศ เช่น ไปศึกษาวิชาหนังสือพิมพ์ที่ประเทศญี่ปุ่น ใน พ.ศ. 2469 เมื่อกลับมาได้แตงนวนิยายเรื่อง *ข้างหลังภาพ* ไปศึกษาวิชาการเมืองที่ประเทศออสเตรเลีย ระหว่าง พ.ศ. 2490-2492 ทำให้เกิดนวนิยายเรื่อง *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ใน พ.ศ. 2495 ศรีบูรพาถูกจับพร้อมด้วยมิตรสหายในวงการหนังสือพิมพ์ด้วยข้อหากบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร เพราะทำกิจกรรมต่อต้านรัฐบาล เช่น เรียกร้องให้รัฐบาลเลิกเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ และคัดค้านการทำสงครามเกาหลี จึงถูกตัดสินจำคุกเป็นเวลา 13 ปี 4 เดือน แต่ได้รับการนิรโทษกรรมใน พ.ศ. 2500 เนื่องในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ รวมเวลาที่ติดคุก 4 ปีเศษ ในระหว่างติดคุกนี้เอง ศรีบูรพาได้เขียนนวนิยายเรื่อง *แลไปข้างหน้า* ซึ่งได้รับคัดเลือกให้เป็น 1 ในหนังสือดี 100 เรื่องที่คนไทยควรอ่าน

หลังจากออกจากคุก ศรีบูรพาได้รับเชิญไปประเทศโซเวียตรัสเซีย และประเทศสาธารณรัฐประชาชนชาวจีน ระหว่างเดินทางอยู่ในประเทศจีน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหาร มีการจับกุมคุมขังนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักอุดมการณ์ฝ่ายซ้ายจำนวนมาก ศรีบูรพาจึงขอลี้ภัยอยู่ในประเทศจีนจนสิ้นชีวิตที่นั่นเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2517 ด้วยโรคปอดบวมและเส้นโลหิตหัวใจตีบตัน สิริอายุ 69 ปี

นวนิยายเรื่องหนึ่งที่ศรีบูรพาแต่งในสมัยรัชกาลที่ 7 และเป็นเรื่องที่ควรอ่าน คือเรื่อง *ลูกผู้ชาย* แต่งเมื่อ พ.ศ. 2471 นวนิยายเรื่องนี้นับเป็นจุดเปลี่ยนแนวการเขียนของศรีบูรพาจากนวนิยายเชิงระดมยาสู่นวนิยายเพื่อชีวิต ศรีบูรพาแสดงแนวคิดว่าความเป็น “ลูกผู้ชาย” ไม่ได้อยู่ที่ชาติตระกูล ยศศักดิ์ หรือฐานะการเงิน แต่อยู่ที่ความมานะบากบั่นในการสร้างตัวเอง รวมทั้งมีความดี มีคุณธรรม มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง

ศรีบูรพาให้มาโนช ตัวละครเอกเป็นลูกช่างไม้ ที่มุ่งมานะในการศึกษาจนสำเร็จ เข้ารับราชการเป็นขุนนางแล้วเจริญก้าวหน้าจนได้รับบรรดาศักดิ์สูง และมีหน้าที่การงานระดับสูงเป็นผู้พิพากษา มาโนชจึงเป็นตัวแทนที่กระตุ้นอุดมคติความใฝ่ฝันของสามัญชนทั่วไปว่าสามารถเปลี่ยนสถานภาพของตนเองจากคนชั้นล่างมาเป็นคนชั้นสูงได้ด้วยการศึกษา แต่นอกจากเป็นคนเก่งแล้ว ศรีบูรพายังเน้นย้ำว่าความเก่งกล้าเป็นปัญญาชนนั้นต้องกำกับควบคุมด้วยคุณธรรมความดี สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับมาโนช ผู้พิพากษาจึงท้าทายให้ผู้อ่านครุ่นคิดถึง ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมเรื่องบุญคุณกับความเที่ยงธรรม การสำนึกในบุญคุณเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่ต้องปลูกฝังในจิตใจของมนุษย์ แต่ในสถานการณ์บางอย่าง คุณธรรมข้ออื่นอาจจะมี ความสำคัญยิ่งกว่านั่นคือ ความถูกต้อง เที่ยงธรรม มาโนชจึงไม่อาจปล่อยผู้ร้ายให้ลอยนวลพ้นคุกเพราะคุณธรรมด้านความกตัญญู แต่จำต้องลงโทษผู้ร้ายเพราะเป็นสิ่งถูกต้อง ถูกกฎหมาย เที่ยงธรรม และให้ความยุติธรรมแก่ผู้เสียหาย สำนึกเรื่อง “ความเป็นลูกผู้ชาย” คือความกล้าทำสิ่งที่ถูกต้อง เป็นธรรม - จากนวนิยายเรื่องนี้ยังทันสมัย และน่าจะนำมาเป็น สิ่งเตือนใจคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งกำลังถูกท้าทายเรื่องความขัดแย้งของคุณธรรม

ในช่วงเวลาไม่กี่เดือนก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ศรีบูรพาได้สร้างผลงานที่ดีที่สุดอีกเล่มหนึ่ง คือ นวนิยายเรื่อง *สงครามชีวิต* ซึ่งแม้จะได้แรงบันดาลใจในด้านเค้าโครงเรื่องและการใช้รูปแบบการเล่าเรื่องด้วยจดหมายที่คนสองคนเขียนถึงกันของนวนิยายรัสเซียเรื่อง *Poor People* ของ ดอสโตเยฟสกี² แต่ศรีบูรพาได้นำเสนอบทวิพากษ์สังคมไทยไว้ในนวนิยายเรื่องนี้หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอำนาจของเงิน ช่องว่างทางชนชั้น ช่องว่างทางเศรษฐกิจ ความเชื่อศาสนาแบบผิดๆ ประเพณีที่ล้าหลัง ค่านิยมและวิถีชีวิตแบบทุนนิยม *สงครามชีวิต* เป็นนวนิยายที่ใช้ภาษาขดงามเสียดแทงอารมณ์ แพรพราวไปด้วยโวหารรักอันไพเราะ สะเทือนสะท้านใจ แต่ในขณะเดียวกันได้วิพากษ์วิจารณ์ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทยอย่างเฉียบคม ผู้เขียนตั้งชื่อ นวนิยายว่า *สงครามชีวิต* เสมือนบอกกล่าวชีวิตคนไทยจะต้องเผชิญหน้าและต่อสู้กับสงครามแห่งความไม่เท่าเทียมนี้ไปอีกยาวนาน *สงครามชีวิต* นับเป็นก้าวแรกๆ ของนวนิยายไทยที่ทวงถามถึงความเสมอภาคของคนในสังคม ถึงความ

² มีฉบับแปลภาษาไทยโดยสิทธิชัย แสงกระจ่าง ชื่อว่า *รักของผู้ยากไร้* พิมพ์ครั้งแรกโดยสำนักพิมพ์ดวงกมล พ.ศ. 2520

เท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์ และถึงควมมีมนุษยธรรม ซึ่งประเด็นดังกล่าวเหล่านี้ จะเข้มข้นขึ้นในนวนิยายไทยรุ่นต่อๆ มา

ในปีเดียวกับหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงเขียนนวนิยายเรื่อง*ละครแห่งชีวิต* ดอกไม้สดก็แต่งนวนิยายเรื่อง *ศัตรูของเจ้าหล่อน* ดอกไม้สด เป็นหนึ่งในนักเขียนหญิงไม่กี่คนในยุคต้นของนวนิยายไทย และเป็นนักเขียนอมตะมาจนทุกวันนี้ เพราะเป็นต้นแบบของการเขียนนวนิยายชีวิตครอบครัวให้แก่ักเขียนนวนิยายสตรีในรุ่นหลัง

ดอกไม้สดเป็นธิดาของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (หม่อมราชวงศ์ หลาน กุญชร) กับหม่อมมาลัย เมื่ออยู่ในวัยเยาว์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในวัง เมื่ออายุได้ 13 ปี ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟเช่นเดียวกับพี่น้องคนอื่นในครอบครัว จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 ทางภาษาฝรั่งเศส เมื่อเจ้าพระยาเทเวศฯ ผู้เป็นพระบิดาถึงแก่อสัญกรรม ขณะนั้นดอกไม้สดอายุได้ 17 ปี ดอกไม้สดอยู่ในความดูแลของพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ล. วรार्ห กุญชร) ผู้เป็นพี่ชาย ดอกไม้สดเริ่มเขียนหนังสือเมื่อ พ.ศ. 2470 เรื่อง*ศัตรูของเจ้าหล่อน* เป็นนวนิยายขนาดสั้นเรื่องแรกที่ส่งไปลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในนิตยสารไทยเกษม ช่วงพ.ศ. 2470 หลังจากนั้นก็เขียนนวนิยายและเรื่องสั้นต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ มีวางวันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้วกลับมาเขียนใหม่อีก แต่ก็เขียนไม่จบเรื่องด้วยปัญหาสุขภาพ ต่อมาดอกไม้สดแต่งงานกับอาจารย์สุกิจ นิมมานเหมินท์ ได้ใช้ชีวิตในวงการเมืองและวงการทูตหลายปี ก่อนถึงแก่กรรมที่ประเทศอินเดียเมื่อ พ.ศ. 2506

แม้ว่าเรื่อง*ศัตรูของเจ้าหล่อน*จะเป็นนวนิยายเรื่องแรกและผู้แต่งเป็นนักเขียนหญิงดอกไม้สดได้แสดงความเห็นทางสังคมไว้อย่างน่าสนใจ นวนิยายเรื่องนี้แสดงความคิดของหนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่ตั้งคำถามประเพณีแต่งงานแบบคลุมถุงชน เพราะต้องการมีเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง แต่ความคิดแบบคนหัวใหม่เช่นนี้อาจจะไม่ถูกเสมอไป มยุรีซึ่งเป็นสาวสมัยใหม่ปฏิเสธที่จะแต่งงานกับประสงค์คู่หมั้นคู่หมายที่พ่อแม่จัดแจงไว้ให้ ประสงค์ซึ่งกำลังจะสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศไม่พอใจการแต่งงานที่พ่อแม่จัดแจงให้เช่นเดียวกัน แต่ก็รู้สึกว่าคุณทำทนายจนต้องการรู้จักผู้หญิงที่กล้าปฏิเสธประเพณีดั้งเดิม ประสงค์จึงปลอมตัวเป็นประสมเข้ามาทำงานในครอบครัวของมยุรี และได้มีโอกาสช่วยเหลือมยุรีให้รอดพ้นอันตรายจากผู้ชายที่เธอกำลังคบหาในฐานะคนรัก มยุรีและประสมจึงมีโอกาสศึกษานิสัยใจคอและรักใคร่กัน เรื่องจึงปรากฏในตอนท้ายว่าในที่สุดคู่ครองที่มยุรีเลือกด้วยตนเองก็คือ

คนเดียวกับที่พ่อแม่เลือกไว้ให้ นวนิยายเรื่องนี้จึงแสดงความคิดประนีประนอมของดอกไม้สด ที่พยายามเชื่อมโลกของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่เอาไว้ และพยายาม จะบอกว่าค่านิยมดั้งเดิมเชื่อว่าเจ้าจะล้ำสมัยหรือหมดคุณค่าเสมอไป

นวนิยายของดอกไม้สดที่เขียนหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ได้เสนอแนวคิดอ่านขั้นสูงซึ่งได้รับผลกระทบรุนแรงจากการเปลี่ยนระบอบการปกครองจะต้องปรับตัวให้เหมาะสมจึงจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมแบบใหม่ เช่น เรื่อง *สามชาย* (2476) ที่นำเสนอการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเรื่องการรับราชการ คนในตระกูลสูงที่เลือกประกอบอาชีพพ่อค้าก็มีเกียรติมีฐานะและเจริญรุ่งเรืองในชีวิตได้เช่นกัน เรื่อง *ผู้ดี* (2480) เสนอว่าผู้ดีจะต้องลดทอนการรักษาหน้ารักษาเกียรติลงเมื่อสถานะทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป และต้องยอมรับว่าผู้ไม่มีชาติตระกูล ไม่ได้ร่ำรวย ก็อาจนับว่าเป็นผู้ดีได้หากมีคุณความดี ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับสตรี เรื่อง *หนึ่งในร้อย* (2477) เสนอภาพของอนงค์ เป็นผู้หญิงทันสมัยทั้งการแต่งกายและทัศนคติ มีการศึกษาสูง ได้รับการอบรมแบบตะวันตก ทำให้มีความกล้าแสดงออก เข้าสมาคมได้ และกล้าหาญขอรักแก่ผู้ชายก่อน ในบริบทของยุคสมัยอดีต อนงค์จึงเป็นผู้หญิงล้ำยุคแบบที่ในร้อยคนจะมีสักคนหนึ่ง ความฉลาดปราดเปรียวของอนงค์ที่ขัดหูขัดตาผู้ใหญ่และผู้ที่ติดยึดในค่านิยมเดิมได้รับการยอมรับก็เมื่ออนงค์แสดงให้เห็นว่าเธอเป็นผู้มีความคิด มีเหตุผล มีความสุภาพอ่อนน้อม และรู้จักกาลเทศะอันดี ดอกไม้สดวาดภาพตัวละครที่มีบุคลิกของผู้หญิงทันสมัยเช่นนี้ในนวนิยายหลายเรื่องที่เขียนทั้งก่อนและหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น นุช ในเรื่อง *นิจ* (2472) พัชรี ในเรื่อง *สามชาย* (2476) สุนทรี ใน *อุบัติเหตุ* (2477) คุณแสบ ใน *ผู้ดี* (2480) ในนวนิยายดังกล่าวมักมีตัวละครผู้หญิงตามแบบค่านิยมของสังคมเก่าเป็นตัวเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นข้อดีข้อด้อยระหว่างความเป็นผู้หญิงแบบโลกเก่ากับผู้หญิงแบบโลกใหม่ที่ก้าวหน้า ปราดเปรียวแต่มีความเป็นกุลสตรี นวนิยายของดอกไม้สดจึงน่าสนใจศึกษาในด้านแนวคิดสตรีนิยม

บทสรุป

วรรณกรรมที่เขียนขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยได้ไม่น้อย ผู้อ่านจะมองเห็นภาพของสังคมไทยแบบดั้งเดิมที่กำลังล่มสลาย ความเสื่อมยศเสื่อมอำนาจของ

ชนชั้นสูง ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมที่ล้าสมัย ไร้เหตุผล กำลังถูกท้าทายและแทนที่ด้วย ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีอย่างใหม่ ที่มีจุดยืนอยู่ที่สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค อันเป็น หลักการของระบอบประชาธิปไตย การตั้งคำถามว่าคุณค่าของความเป็นคนอยู่ที่ไหนกันแน่ อยู่ที่ชาติตระกูล อยู่ที่ยศศักดิ์ อยู่ที่ฐานะการเงิน หรืออยู่ที่คุณธรรมความดี ปรากฏอยู่ใน วรรณกรรมสมัยนี้หลายเรื่อง เช่น เรื่องสั้นเรื่อง *หม้อแกงบวน* ของขุนอนารี นวนิยายเรื่อง *ลูกผู้ชาย* ของศรีบูรพา นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่นักเขียนเตือนให้ผู้อ่านตระหนักด้วยก็คือ การเคลื่อนเข้ามาของอำนาจทุน จากอำนาจทุนที่อยู่ในมือของพ่อค้าชาวจีนที่เติบโตใหญ่ มีบารมีและอำนาจมากขึ้นจากการค้าสำเภาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ มาจนถึงอำนาจทุนจาก ตะวันตก *โคลงกลอนของครูเทพ* บอกผู้อ่านถึงชะตากรรมของชาวไร่ชาวนาที่สูญเสียที่ดินให้ นายทุน กรรมกรที่ถูกกดขี่แรงงานจากเจ้าของกิจการ และปัญหาการอพยพหนีความยากจนจาก ชนบทเข้าสู่เมืองหลวง ฯลฯ ก่อนที่ประเทศไทยจะเริ่มประกาศตนเป็น NICS หรือประเทศ อุตสาหกรรมใหม่ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และเผชิญปัญหาหนักหน่วงอย่างที่ครูเทพ ได้กล่าวเตือนมาก่อนหน้านี้แล้ว ศรีบูรพาก็ได้กล่าวถึงช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนไว้ใน นวนิยายเรื่อง *สงครามชีวิต* และกล่าวถึงอำนาจของเงินตราที่มีบทบาทมากขึ้นทุกที จนแม้ กระทั่งทรัพย์สินก็ยังสูญเสียพลินคนรักของเขาให้แก่อำนาจของเงิน นวนิยายเป็นงานเขียนที่มี พัฒนาการอย่างสูงในสมัยรัชกาลที่ 7 หลังจากบ่มเพาะความรู้ในด้านแนวเรื่องหลากหลาย และกลวิธีการประพันธ์มาในช่วงสองรัชกาลก่อนหน้านี้ จุดเด่นของนวนิยายในสมัยรัชกาล ที่ 7 คือการเปลี่ยนจุดมุ่งหมายของนวนิยายในฐานะวรรณกรรมเชิงมรณศิลป์ไปสู่วรรณกรรม สะท้อนสังคม อันฉายภาพของวิถีชีวิต ค่านิยม และทัศนคติของคนชั้นกลางที่กำลังมีบทบาท เต็มที่ในการขับเคลื่อนสังคม Georg Lukács นักวิจารณ์แนวมาร์กซิสต์ เป็นผู้ใช้คำว่า “มหากาพย์ของคนชั้นกลาง” (Bourgeois Epic) เรียกนวนิยายสะท้อนสังคมในโลกทุนนิยม ประโยคเด็ดของเขาคือ “นวนิยายคือมหากาพย์ของโลกที่พระเจ้าทอดทิ้ง” (The novel is the epic of a world that has been abandoned by God) นวนิยายไทยในสมัย รัชกาลที่ 7 ก็มีลักษณะของบันเทิงคดีของคนชั้นกลาง และนวนิยายจำนวนไม่น้อยได้ทำ หน้าที่สร้างความหลุดร่อนทางปัญญาแก่ผู้อ่าน และบุกเบิกแนวทางของวรรณกรรม สัจสังคมนิยม (Social Realism) ให้เป็นแนวทางที่โดดเด่นของวรรณกรรมไทยร่วมสมัย มาจนทุกวันนี้

กล่าวได้ว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ดำรงมายาวนานเกือบ 700 ปี ไปเป็นระบอบประชาธิปไตย วรรณกรรมสำคัญที่สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงเวลานี้ไม่เพียงตอบสนองรสนิยมของชนชั้นกลาง หากแต่ได้ตอบสนองอุดมการณ์ของพวกเขาอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2447). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475- 2500)*. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. (2515). *โคลงกลอนของ 'ครูเทพ'*. เล่ม 1-3. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภา.
- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2554). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ศรชัยพิพัฒน์, พระยา. (2538). *ชีวิตของประเทศ*. กรุงเทพฯ: 222.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บ.ก). (2553). *เพื่อนพ้องแห่งวันवार เรื่องสั้น 'สุภาพบุรุษ'*. กรุงเทพฯ:
สำนักข่าววรรณกรรม.
- อากาศดำเกิง ทรัพย์พัฒน์, หม่อมเจ้า. (2520). *ละครแห่งชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพฯ:
แพร่พิทยา.